

свидетельствуют о решающей роли личностных характеристик в процессе формирования профессиональной компетентности учителя музыки, в его результативности и в определении уровня профессиональной пригодности.

**Ключевые слова:** личностные характеристики, личностные качества, педагогические способности, музыкальные способности, творческие способности, учитель музыки.

**Taras Pukhalskyi,**

*assistant lecturer, Department of Music Arts,  
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,  
61, Ohienko Str., Kamianets-Podilskyi, Ukraine*

#### PERSONAL COMPONENT OF MUSIC TEACHER'S PROFESSIONAL COMPETENCE

The paper deals with the analysis of personal component of music teachers' professional competence; the place and the role of personal characteristics in teacher's professional background are described. Personal component of music teacher's professional competence is defined as a set of individually psychological features, personal capabilities and personal qualities. Individually psychological features of a music teacher are represented as a set of professionally significant psycho-physiological (perception, thinking, memory, imagination, fantasy, emotions, etc.), anatomical and physiological (health, nervous system tolerance, resilience to stress, the ability for mobilization and relaxation, anatomical organization of a body, features of the functioning of physiological systems of hearing and respiratory organs, neuromuscular system, facial expression, etc.) and psychological characteristics (features of temperament and temper). The author has divided professionally significant personal capabilities of a music teacher into general and specific ones. General capabilities are manifested in all kinds of human activity (learning capability, general mental capabilities, capacity for work, etc.) and have general professional significance. Specific capabilities of a music teacher include ability for music (ear for music, musical sense, musical memory, sense of rhythm, musical thinking, ability for music emotional experiencing), pedagogical capabilities (gnostical, practical, communicative, perceptive, authoritative, expressive, didactic, academic, organizational, etc.) and creativity (pedagogical, artistic and research capabilities). The author has also described a set of personal qualities necessary for music teacher's work (general and specific ones) as well as interrelation between personal component in the structure of music teacher's professional competence and other structural components (cognitive, pragmatic and acmeological). Results of the study have proven the critical role of personal characteristics in the process of forming music teachers' professional competence, in its effectiveness and in determining the level of professional aptitude.

**Keywords:** personal characteristics, personal qualities, pedagogical capabilities, ability for music, creativity, music teacher.

*Рецензент: д. пед. н. В. М. Лабунець*

*Подано до редакції 20.06.2016*

УДК: 378.6.147.014:656.61

**Тетяна Васи́лівна Сирбу,**

*викладач англійської мови кафедри англійської мови №1,  
Національний університет «Одеська морська академія»,  
вул. Дідріхсона, 8, м. Одеса, Україна*

#### ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

*У статті проаналізовано окремі педагогічні та психологічні підходи до визначення феноменів «готовність» та «діяльність». Розкрито сутність поняття професійної діяльності та представлено її компонентну структуру. Висвітлено проблему готовності до професійної діяльності, зокрема розглянуто психологічну готовність до професійної діяльності. Визначено умови формування готовності майбутніх судноводіїв до використання копінг-стратегій у професійної діяльності.*

**Ключові слова:** діяльність, готовність, професійна діяльність, готовність до професійної діяльності, копінг-стратегія.

**Постановка проблеми.** З розвитком мореплавства відбулися певні зміни у роботі судноводіїв. З першого погляду, можна вважати умови перебування на судні більш безпечними, але цей погляд не враховує суспільні та людські проблеми морського плавання, які необхідно вирішити. Ми вважаємо, що у майбутньому

залишаться труднощі, пов'язані з подоланням великих відстаней, життям та працею у складі невеликого колективу за умов обмежених комунікативних можливостей, силами стихій, зміною кліматичних умов та іншими об'єктивними обставинами. Натомість, багато чого можна покращити та спростити за умов розумного впровадження

досягнень науково-технічного прогресу, але водночас це породжуватиме виникнення нових проблем, що пов'язані з організацією праці, соціологією, психологією, медициною. Вирішення цих проблем дозволить уникнути небажаних наслідків технічного прогресу для працівників морського транспорту. Отже, складні умови праці судноводіїв призводять до стресового напруження та нервового перенавантаження та погіршують працездатність.

Ми впевнені, для вирішення визначених проблем у роботі судноводіїв необхідно сформувати готовність майбутніх судноводіїв до використання копінгу у професійній діяльності в якості стабілізуючого фактору, який допомагатиме особистості підтримувати психосоціальну адаптацію в період дії стресу, або копінг-стратегій, які є адаптивними формами поведінки, що підтримує психологічну рівновагу у проблемних обставинах. Отже, необхідно віднайти ефективні шляхи та засоби підвищення рівнів готовності майбутніх судноводіїв до використання копінг-стратегій у професійній діяльності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Для того, щоб розглянути проблему готовності майбутніх судноводіїв до використання копінг-стратегій у професійній діяльності, необхідно було провести аналіз психолого-педагогічної літератури. В психологічній літературі вивченню проблеми готовності присвятили свої дослідження такі науковці, як М. І. Д'яченко, Г. М. Жуков, Л. О. Кандибович, А. Г. Ковальов, Н. В. Кузьміна, М. Д. Левітов, Л. М. Нерсесян, К. К. Платонов, О. І. Шишкіна, Д. М. Узнадзе та ін. Теорію діяльності розробляли вітчизняні та зарубіжні психологи, представники напряму традиційної психології та інших напрямів. Серед них слід назвати О. Г. Асмолова, М. Я. Басова, Л. С. Виготського, О. М. Леонтєва, С. Л. Рубінштейна, а також ряд сучасних психологів таких, як К. А. Альбуханова-Славська, В. В. Давидов, В. І. Додонов, В. П. Зінченко, О. О. Нікуленко та ін. У педагогіці проблема готовності до професійної діяльності представлена у дослідженнях К. М. Дурай-Новакової, Я. Я. Коломинського, В. О. Сластьоніна та ін.

**Мета** статті полягає, по-перше, у розкритті сутності таких понять, як «готовність», «діяльність», які є ключовими у дослідженні цієї проблеми, по-друге, нам необхідно визначити умови формування «готовності до професійної діяльності» з її складовими у системі професійної підготовки майбутніх морських офіцерів. Отже, на підставі визначення цих понять та умов, ми розглянемо проблему готовності майбутніх судноводіїв до використання копінг-стратегій у професійній діяльності на теоретичних засадах.

**Методи дослідження:** теоретичні: аналіз, порівняння і узагальнення психологічної та педагогічної науково-педагогічної літератури.

**Виклад основного матеріалу.** Теорія діяльності посідає важливе місце в дослідженнях відомих науковців. Загалом не існує єдиного визначення поняття «діяльність» та різноманітними є підходи до розкриття його структури.

О. В. Скрипченко визначає, що «діяльність – це усвідомлена і цілеспрямована активність людини, зумовлена потребами і спрямована на пізнання та перетворення світу. Отже, діяльність – це внутрішня (психічна) і зовнішня (фізична) активність людини, яка регулюється усвідомленою метою» [3, с. 271].

Провідні теоретики психології, які присвятили свої дослідження теорії діяльності, довели, що проблема діяльності органічно пов'язана з проблемою особистості та свідомості. Вони відзначають, що особистість формується і визначається в процесі діяльності.

Так, Л. С. Виготський створив підґрунтя для формування психологічної теорії діяльності, він надавав вирішальну роль діяльності в психічному розвитку особистості [1].

Послідовником ідеї Л. С. Виготського був О. М. Леонтєв, який створив власну теорію діяльності, в центрі якої – опредметнення психічної реальності, а відповідно й психічного розвитку індивіда. О. М. Леонтєв у структурі діяльності виділяє наступні компоненти: потреби, мотиви, завдання, дії та операції, а мікроструктурні блоки діяльності пов'язує з мотивами, метою та з операціями [8].

Згідно з принципом єдності свідомості й діяльності, який розробляли С. Л. Рубінштейн та його учні, психіка людини формується в діяльності. Ідеї вченого були спрямовані на розкриття діалектики психологічної діяльності [13].

У другій половині ХХ століття з'явилися нові думки та бачення трактування поняття «діяльність».

Наприклад, В. П. Зінченко вважає, що не можна отожднювати діяльність і свідомість, свідомість породжується діяльністю, але не залежить від неї [4].

Український психолог Г. С. Костюк структурував психічну діяльність людини за трьома напрямками: усвідомлення мети діяльності; мотиви, предмет і способи дій та операцій; спілкування, проміжні та кінцеві результати. До того ж, він вважає, що ці компоненти можуть бути притаманні будь-якій діяльності [11].

С. Д. Максименко підкреслює соціальну сутність діяльності, яка сформована у процесі праці. Він вважає, що свідомість і цілеспрямованість характеризують діяльність людини. Отже, за визначенням С. Д. Максименка, «діяльність людини – це свідомо активність, що виявляється в системі дій, спрямованих на досягнення поставленої мети» [10, с. 77].

Як зазначає А. Ф. Ліненко, спираючись на працю Г. С. Костюка, компонентами діяльності, які притаманні будь-якій діяльності, є мета, мотив, предмет, способи дій та операцій. Г. С. Костюк

характеризує мету як передбачення майбутнього результату діяльності, а мотив – те, заради чого людина прагне до діяльності, предметом він називає об'єкт, шляхом перетворення якого досягається мета, а дії та операції – це засоби досягнення мети [9, с. 7].

У науковій літературі з загальної психології ми знаходимо інші визначення компонентів діяльності. Наприклад, С. Д. Максименко зазначає, що «мета – це те, до чого прагне людина, для чого вона працює, за що бореться, чого хоче досягти у своїй діяльності. Без мети не може бути свідомої діяльності» [10, с. 77].

За словами О. В. Скрипченка, «мета – те, що реалізує людські потреби і виступає як образ кінцевого результату діяльності» [3, с. 276].

Учені впевнені, що мета може бути близькою та віддаленою, або також проміжною та кінцевою. Для досягнення віддаленої мети необхідно крок за кроком здійснювати близькі цілі. Проміжна мета є умовою досягнення кінцевої мети. Саме віддалена мета є джерелом активності людини.

Важливо розуміти різницю між мотивом і метою. Мотиви, на відміну від мети, усвідомлення якої є необхідною її ознакою, не завжди усвідомлюються людиною або навіть усвідомлюються неправильно. Адже, незалежно від міри усвідомлення, вони є головним чинником у досягненні поставленої мети.

С. Д. Максименко стверджує, що вони є внутрішньою рушійною силою, що спонукає людину до діяльності. Мотиви пов'язані з потребами людини, які можуть бути матеріальними, духовними та культурними [10, с. 78].

Мотиви можна розглядати як причини, що визначають вибір спрямованості поведінки і діяльності людини. «Мотиви – це пов'язані із задоволенням потреб спонукання до діяльності» [5, с. 276].

У системі мотивації діяльності розрізняють близькі та віддалені мотиви залежно від часу здійснення бажань, найближчим часом або протягом тривалого часу.

Свідомо діяльність характеризується не лише метою та мотивами, для здійснення діяльності необхідні певні засоби. Оволодіння цими засобами передбачає вироблення умінь та навичок, за допомогою яких людина досягає поставленої мети.

На основі проведеного дослідження щодо розуміння діяльності та її структури ми виділили наступні компоненти у її структурі: цілі, мотиви, дії (зовнішні або предметні; внутрішні або розумові) та засоби діяльності (знання, вміння та навички).

О. І. Шишкіна виділяє дві форми готовності до діяльності – довготривалу (відносно стійкі властивості, характеристики, якості людини, які обумовлюють потенційну можливість включення її до діяльності та її успішне виконання) та ситуативну (стан людини, який передує діяльності та визначає можливість та успішність її перебігу). При цьому зазначена необхідність розглядати ситуативну та довготривалу готовності разом. Виникнення

готовності як стану залежить значною мірою від довготривалої готовності. В свою чергу ситуативна готовність – це конкретизація довготривалої готовності у даних обставинах. [17] Розглядаючи питання про професійну діяльність, необхідно дати визначення цього поняття. Цей термін поєднує ознаки «професії» та «діяльності». Отже, професійна діяльність – це діяльність у рамках певної професії, діяльність, яка базується на сукупності професійних завдань та обов'язків. Їй притаманні соціальні, правові, економічні, психологічні та фізіологічні властивості.

Метою професійної діяльності є розвиток особистості та її життєдіяльності, а завданням – досягнення певних цілей.

Основними функціями професійної діяльності є створення матеріальних і духовних благ, отримання засобів для життя, сприяння загальному і професійному розвитку людини [16].

Професійна діяльність відбувається за певних умов, пов'язаних зі здобутими знаннями з певної професії та набутим досвідом роботи за цією професією. У процесі професійної діяльності відбувається професійне становлення людини. Єдність емоційно-чуттєвого та розумового розвитку, виховання рис справжньої людини є сутністю професійної діяльності.

В. О. Сластьонін розглядає професійну діяльність як особливий вид соціальної діяльності, спрямованої на передачу культури та досвіду, накопичених людством, створення умов для особистісного розвитку і підготовки до виконання соціальних ролей, визначених у суспільстві, створення професійно важливого продукту діяльності [14].

Н. В. Кузьміна вважає, що професійна діяльність – це складна динамічна система. Серед елементів, які входять до складу цієї системи, вона виділяє ті, що визначають успіх діяльності, а саме: конструктивна діяльність (конструктивно-змістова, конструктивно-оперативна, конструктивно-матеріальна), організаторська та комунікативна діяльність [7].

Є. О. Клімов, який присвятив свою наукову діяльність вивченню психології праці та професійній діяльності, наводить іншу схему структури професійної діяльності. Він виокремлює задані цілі, уявлення про результати праці; заданий предмет; систему засобів праці; систему професійно-службових обов'язків; систему прав; продуктивне середовище, предметні та соціальні умови праці [5].

Таким чином, урахувавши існуючі визначення та характеристики поняття «професійна діяльність», необхідно сказати про необхідність підготовки до професійної діяльності майбутніх фахівців і, як наслідок, формування в них готовності до професійної діяльності.

Проблема готовності до професійної діяльності представлена значною кількістю досліджень, які присвячені формуванню цієї готовності. Для

ретельного вивчення питання професійної готовності ми починаємо свій аналіз з психологічної науки.

К. К. Платонов вважає необхідним розглядати психологічну готовність до професійної діяльності у наступних аспектах: професійна готовність – суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною та підготовленою до виконання певної професійної діяльності та намагається її виконати; професійна підготовленість – як оптимальний результат професійної підготовки та навчання особистості. Готовність до праці – як складне утворення, до якого входять дві підструктури: операційні (система базисних політехнічних та професійних знань та умінь) та особистісні (настанова, спрямованість на працю, мотиви та інтерес до неї, звички та відносини, емоційні та вольові функції людини та професійно важливі якості особистості) компоненти [12].

Проведений аналіз наукових здобутків учених дозволяє зробити висновки про наявність різноманітних підходів до визначення поняття «готовність» у психології та педагогіці.

Учені почали фундаментально досліджувати проблему готовності взагалі, а також проблему готовності до професійної діяльності наприкінці XIX і на початку XX століть. У цьому напрямку наукові розробки були здійснені грузинськими ученими, серед яких слід виділити ім'я Д. М. Узнадзе. Він тісно пов'язує поняття готовності з терміном «настанова». Безпосередньо перед початком діяльності людина психологічно готується до її виконання. Це відбувається іноді несвідомо, а факт підготовки є настановою, згідно з теорією вченого [15].

А. Ф. Ліненко, на основі вивчення праць М. Д. Левітова, Б. Ф. Ломова та ін., зазначає, що готовність визначається як певний психічний стан, який є цілісною характеристикою психічної діяльності за певний період часу. Зазначена характеристика виражає «своєрідність проходження психічних процесів залежно від відображуваних предметів і явищ дійсності, попереднього стану і психічних властивостей особистості». Таким чином, психічний стан розуміється як конкретний прояв усіх компонентів, явищ психіки в даний період часу [9, с. 25].

М. І. Дяченко, Л. О. Кандибович дотримуються точки зору, що готовність – це стійка характеристика особистості, яка є результатом підготовленості до діяльності [2].

Деякі науковці (К. К. Платонов, Д. М. Узнадзе) зазначають, що готовність виступає цілісним функціональним станом особистості та представляє собою концентрацію та миттєву мобілізацію сил особистості, спрямовану в необхідний момент на здійснення певних дій, тим самим виступаючи передумовою ефективності майбутньої діяльності.

Необхідно зазначити, що науковці виділяють різноманітні види готовності в психологічній літературі. Так, М. І. Д'яченко та Л. О. Кандибович

виокремлюють наступні види психологічної готовності: завчасна готовність (загальна та тривала); тимчасова та ситуативна готовність (стан готовності). Завчасна готовність поєднує в собі знання, вміння, навички, мотиви діяльності, які були здобуті завчасно. На базі цього типу виникає стан готовності до виконання тих або інших поточних завдань діяльності. Тимчасовий стан готовності – актуалізація, пристосування всіх сил, утворення психологічних можливостей для успішних дій у певний момент. Ситуативна готовність – це динамічний цілісний стан особистості, внутрішнє налаштування на певну поведінку, мобілізованість усіх сил на активні та доцільні дії. Як цілісне утворення загальна та ситуативна готовність включає наступні компоненти: мотиваційні (необхідність успішно виконувати поставлену задачу, інтерес до діяльності, прагнення досягти успіху та показати себе з кращої сторони); пізнавальні (розуміння обов'язків, задач, оцінка їх значущості, знання засобів досягнення мети, уявлення про ймовірні зміни ситуацій); емоційні (відчуття відповідальності, впевненості в успіху, натхнення); вольові (управління собою та мобілізація сил, зосередження на завданні, відволікання від стороннього впливу, подолання сумнівів, жаху).

Педагогіка розглядає «готовність» як професійно важливу властивість особистості майбутнього фахівця, яка представляє собою систему взаємозв'язаних компонентів, у склад яких входять особистісні якості, професійні мотиви та інтереси, а також вміння майбутнього спеціаліста-професіонала. Це визначення є для нас ключовим, тому у подальшій роботі для характеристики готовності майбутніх судоводів до професійної діяльності ми будемо спиратися на представлені компоненти готовності.

Таким чином, педагогічна наука особливо підкреслює, що готовність до професійної діяльності не є завершеною характеристикою особистості, а представляє собою потенційний рівень професійного становлення особистості, що передбачає сукупність якостей особистості, які забезпечують майбутньому спеціалісту оптимальне виконання функцій, що відповідають потребам професійної діяльності (К. М. Дурай-Новакова, Я. Я. Коломинський, В. О. Сластьонін та ін.).

На думку О. М. Краснорядцевої, психологічна готовність до професійної діяльності проявляється у формі настанов, які передують будь-яким психічним явищам та проявам; у вигляді мотиваційної готовності привести до ладу свій образ світу (такий вид готовності дає людині можливість усвідомити сенс та цінність того, що вона робить); у вигляді професійно-особистісної підготовки до самореалізації шляхом персоналізації [6].

Зрозуміло, здатність та готовність тісно пов'язані між собою, виступають в єдності та цілісності, пов'язані з успішним виконанням діяльності, адже

бути здатним та бути готовим до будь-якої діяльності – не одне й те саме. Слово «готовність» звучує коло індивідуально-психологічних властивостей особистості, залишає за його межами знання, уміння та навички. Таким чином, людина може бути добре підготовлена з технічного боку та освічена, але мало здатна до діяльності.

За результатами вивчення психолого-педагогічної літератури ми можемо стверджувати, що готовність до професійної діяльності має складну структуру, яку учені розглядають по-різному. Більшість науковців визначають ступінь готовності до професійної діяльності за умов прояву позитивного ставлення до праці, наявності певного рівня знань у сфері майбутньої діяльності, сформованого вміння самостійно вирішувати професійні завдання.

Динамічна структура психологічної готовності до професійної діяльності – це цілісне утворення, яке включає в себе ряд компонентів, основними з яких виділяють мотиваційний, пізнавальний, емоційний та вольовий. Мотиваційний компонент полягає у необхідності виконання поставленого завдання, зацікавленості у діяльності, наявності бажання стати успішним у своїй професійній діяльності. Пізнавальний компонент – це розуміння своїх обов'язків, трудових завдань, оцінка важливості трудових завдань для досягнення кінцевих результатів діяльності. Емоційний компонент можна порівняти з відчуттям професійної та соціальної відповідальності, впевненості у досягненні успіху у трудовій діяльності. Нарешті, вольовий компонент являє собою вміння керувати собою та мобілізувати свої сили, зосередитися на виконанні завдання, не відволікатися на фактори впливу, а також подолати сумніви.

Сформувані готовність у майбутніх морських офіцерів до використання копінг-стратегій у професійній діяльності, вдало інтегрувати новий підхід до подолання стресових ситуацій на судні – це складна педагогічна проблема, для вирішення якої необхідно створити задовільні умови навчального процесу майбутніх фахівців морського флоту та розв'язати комплекс психолого-педагогічних та навчально-методичних задач, серед яких слід виділити підготовку науково-педагогічного складу до використання копінг-стратегій в процесі педагогічної діяльності, розробку науково-методичної бази для забезпечення відповідної підготовки викладачів, а також забезпечення методиками використання копінг-стратегій в процесі фахової підготовки майбутніх морських офіцерів.

У системі формування готовності майбутніх судноводіїв до використання копінг-стратегій у професійній діяльності ми вважаємо доцільним виділити змістовний та діяльнісний аспекти. Змістовний аспект поєднує теоретико-методологічні та методичні знання з теорії та будови судна, океанських шляхів світу, екології та охорони навколишнього середовища, менеджменту морських

ресурсів, гідрографії, виживання в екстремальних умовах на морі, безпеки життєдіяльності, радіо- та електронавігаційних приладів, етико-релігійної толерантності у багатонаціональних екіпажах суден, морехідних якостей судна, морехідної астрономії, навігації та лоції, основ електротехніки, радіотехніки та електроніки, теорії та будови судна, топографії, експлуатації суден, практичного судноводіння, електронних засобів та систем охорони судна, управління судном, метеорології та океанографії, теорії перевезення вантажів, морського права, судових енергетичних установок та електрообладнання суден, практики несення штурманської вахти, сучасних автоматизованих систем управління рухом судна, забезпечення навігаційної безпеки плавання, застосування міжнародних конвенцій на борту судна, організації та нормативне забезпечення охорони судна, управління безпекою судна, організації та управління екіпажем та англійської мови професійного спрямування. Отже, зміст професійної підготовки майбутніх морських спеціалістів палубного відділу має складну структуру, що обумовлює різноманітність об'єктів дослідження та педагогічних явищ. Для вирішення дидактичних завдань під час підготовки майбутніх судноводіїв, урахувавши велику кількість професійно-спрямованих навчальних дисциплін, необхідно впроваджувати новітні методики та технології, серед яких можна розглядати таку, як «використання копінг-стратегій». Діяльнісний аспект поєднує вміння використовувати новітні методи у професійній діяльності та види діяльності. У цьому випадку той, хто навчається, має можливість вибору виду копінг-стратегій, які відповідають його індивідуальним можливостям.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити такі поняття, як «готовність», «діяльність», «готовність до професійної діяльності». Ми з'ясували, що готовність майбутніх судноводіїв до професійної діяльності, з психологічної точки зору, представляє собою систему взаємопов'язаних компонентів, серед яких слід виділити мотиваційний, пізнавальний, емоційний та вольовий. Мотиваційний компонент забезпечить налаштування майбутніх судноводіїв на використання копінг-стратегій у професійній діяльності, пізнавальний – пошук правильних рішень, емоційний – позитивне ставлення до використання копінг-стратегій, вольовий – вміння зосередитися на використанні копінг-стратегій.

Питання готовності майбутніх судноводіїв до використання копінг-стратегій у професійній діяльності – це складна педагогічна проблема, в системі якої ми вважаємо доцільним урахувати змістовний та діяльнісний аспекти.

У подальших дослідженнях ми намагатимемося визначити критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх судноводіїв до використання

копінг-стратегій у професійній діяльності. Визначений вектор дослідження є для нас початковим етапом на шляху створення експериментальної моделі

підготовки майбутніх судноводіїв до використання копінг-стратегій у професійній підготовці.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л.С. Психология / Л. С. Выготский. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – 1008 с.
2. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск: Изд-во Белорусского ун-та, 1976. – 175 с.
3. Загальна психологія: Підручник / [О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук, Т. М. Лисянська]. – К.: Либідь, 2005. – 464 с.
4. Зинченко В. П. Психологические основы педагогики: Учеб. Пособие / В. П. Зинченко. – М.: Гардарики, 2002. – 431 с.
5. Климов Е.А. Введение в психологию труда / Е. А. Климов. – М.: МГУ, 1988. – 199 с.
6. Краснорядцева О. М. Особенности профессионального мышления в условиях психодиагностической деятельности / О. М. Краснорядцева. – Барнаул: БГПУ, 1998. – 112 с.
7. Кузьмина Н. В. Очерки психологии труда учителя. Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности / Н. В. Кузьмина. – Изд-во Ленинг. Ун-та, 1967. – 182 с.
8. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – 2-е изд. / А. Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
9. Ліненко А. Ф. Педагогічна діяльність та готовність до неї: Монографія / Акад. пед. Наук України; Півд. Укр. Ун-т ім. К. Д. Ушинського / А. Ф. Ліненко. – Одеса: ОКФА, 1995. – 80 с.

#### REFERENCES

1. Vygotsky, L. S. (2000). *Psikhologiya [Psychology]*. Moscow: EKSMO-Press [in Russian].
2. Diachenko, M. I., Kandybovich, L. A. (1975). *Psikhologicheskiye problemy gotovnosti k deyatel'nosti [Psychological problems of activity readiness]*. Minsk: Izd-vo Belorusskogo universiteta [in Russian].
3. Skrypchenko, O. V., Dolynska, L. V., Ogorodniychuk, Z. V., Lysyanska, T. M. (2005). *Zahalna psikhologhiia: pidruchnyk [General psychology: textbook]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
4. Zinchenko, V. P. (2002). *Psikhologicheskiye osnovy pedagogiki: uchebn. posobie [Psychological basis of pedagogy: textbook]*. Moscow: Gardariki [in Russian].
5. Klimov, E. A. (1988). *Vvedenie v psikhologiyu truda [Introduction to labour psychology]*. Moscow: MGU [in Russian].
6. Krasnoryadtseva, O. M. (1998). *Osobennosti professional'nogo myshleniya v usloviyakh psikhodiagnosticheskoy deyatel'nosti [Characteristics of professional thinking in terms of psychodiagnostics]*. Barnaul: BGPU [in Russian].
7. Kuzmina, N. V. (1967). *Ocherki psikhologii truda uchitelya. Psikhologicheskaya struktura deyatel'nosti uchitelya i formirovaniye yego lichnosti [Essays of teachers' labour psychology]*. Izd-vo Leningradskogo universiteta [in Russian].

10. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навч. Посібник. – Видання друге, перероблене та доповнене / С. Д. Максименко. – Київ: “Центр навчальної літератури”, 2004. – 272 с.
11. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Упоряд. Григорій Силевич Костюк. – Київ: Радянська школа, 1989. – 608 с.
12. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий / К. К. Платонов. – М., 1984. – 174 с.
13. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – Издательство: Питер, 2002 г. – 720 с.
14. Слостенин В. А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В. А. Слостенин. – М.: Просвещение, 1976. – 160 с.
15. Узнадзе Д. Н. Общая психология / Д. Н. Узнадзе. – СПб.: Питер, 2004. – 413 с.
16. Професійна діяльність і професійне самовизначення [Електронний ресурс]// Основа професійного самовизначення. – Режим доступу: <http://subject.com.ua/textbook/technology/11klas/15.html>
17. Шишкина О. И. Психолого-педагогические условия возникновения ситуативной готовности учащихся средней школы к занятию. [Електронний ресурс]: Автореф/ дис. на соискание уч. ст. канд. психол. Наук. – М., 2009. –Режим доступу: [http://www.psy.msu.ru/science/autoref/shishkina\\_oi.pdf](http://www.psy.msu.ru/science/autoref/shishkina_oi.pdf).

8. Leontyev, A. N. (1977). *Deyatel'nost. Soznaniye. Lichnost. [Activity. Consciousness. Personality]*. Moscow: Politizdat [in Russian].
9. Linenko, A. F. (1995). *Pedagogichna diyalnist ta gotovnist do nei: monografiya [Pedagogical activity and readiness to it]*. Odesa: OKFA [in Ukrainian].
10. Maksymenko, S. D. (2004). *Zahalna psikhologhiia: navchalnyi posibnyk [General psychology: textbook]*. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
11. Kostyuk, H. S. (1989). *Navchalno-vykhovnyi protses i psikhichni rozvytok osobystosti [Educational process and mental development of personality]*. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
12. Platonov, K. K. (1984). *Kratkiy slovar sistemy psikhologicheskikh ponyatiy [Concise Dictionary of the system of psychological concepts]*. Moscow [in Russian].
13. Rubinshtein, S. L. (2002). *Osnovy obschey psihologii. [Fundamentals of general psychology]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
14. Slastyonin, V. A. (1976). *Formirovaniye lichnosti uchitelya sovetskoy shkoly v protsesse professional'noy podgotovki [Formation of Soviet school teachers' personality in the process of training]*. Moscow: Prosveschenie [in Russian].

15. Uznadze D. N. (2004). *Obschaya psikhologiya [General psychology]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].

16. *Profesiina diialnist i profesiine samovyznachennia [Professional activity and professional identity]*. Retrieved from: <http://subject.com.ua/textbook/technology/11klas/15.html> [in Ukrainian].

17. Shishkina, O. I. (2009). *Psichologo-pedagogicheskiye usloviya vozniknoveniya situativnoy gotovnosti uchashihsya sredney shkoly k zanyatiyu [Psychological and pedagogical conditions of situational readiness formation of secondary school pupils for the lesson]*. Retrieved from: [http://www.psy.msu.ru/science/autoref/shishkina\\_oi.pdf](http://www.psy.msu.ru/science/autoref/shishkina_oi.pdf). [in Russian].

*Татьяна Васильевна Сырбу,*  
преподаватель английского языка кафедры английского языка №1,  
Национальный университет «Одесская морская академия»,  
ул. Дидрихсона, 8, г. Одесса, Украина

### ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ СУДОВОДИТЕЛЕЙ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ КОПИНГ-СТРАТЕГИЙ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье проведен анализ отдельных педагогических и психологических подходов к определению феноменов «готовность» и «деятельность». Раскрыта сущность понятий профессиональной деятельности и представлена её компонентная структура. Обозначена цель профессиональной деятельности, её функции, а также определены условия, при которых она осуществляется. Автором освещена проблема готовности к профессиональной деятельности, в частности рассмотрена психологическая готовность к профессиональной деятельности, которая представляет собой систему взаимосвязанных компонентов, среди которых следует выделить мотивационный, познавательный, эмоциональный и волевой. В системе готовности будущих судоводителей к профессиональной деятельности мотивационный компонент поможет настроиться на использование копинг-стратегий в работе, познавательный компонент обеспечит поиск правильных решений, эмоциональный – сформирует положительное отношение к использованию копинг-стратегий, а волевой обеспечит умение сосредоточиться на использовании копинг-стратегий. Вопрос готовности будущих судоводителей к использованию копинг-стратегий в профессиональной деятельности – это сложная педагогическая проблема, в системе которой целесообразно учитывать содержательный и деятельностный аспекты. Содержательный аспект объединяет теоретико-методологические и методические знания по теории устройства судна, управлению судном, практическому судоводению, океанским путям мира, экологии и охране окружающей среды, безопасности жизнедеятельности, выживанию в экстремальных условиях, менеджменту морских ресурсов, гидрографии, навигационным приборам, электронным системам охраны судна, этико-религиозной толерантности в многонациональных экипажах на судне, мореходной астрономии, метеорологии, океанографии, теории перевозки груза, морскому праву, судовым энергетическим установкам и электрооборудованию судов, применению международных конвенций на борту судна, практике несения штурманской вахты, современным автоматизированным системам управления движением судна, обеспечению навигационной безопасности плавания, организации и нормативному обеспечению охраны судна, организации и управлению экипажем, английскому языку профессиональной направленности и др. Содержание профессиональной подготовки будущих морских офицеров палубного отдела имеет сложную структуру, которая обуславливает разнообразие объектов исследования и педагогических явлений. Для решения дидактических заданий в ходе подготовки будущих судоводителей, учитывая большое количество профессионально-направленных учебных дисциплин, необходимо внедрять новейшие методики и технологии, среди которых можно рассматривать использование копинг-стратегий. Деятельностный аспект объединяет умение применять новейшие методы в профессиональной деятельности. В этом случае обучаемый имеет возможность выбирать тот вид копинг-стратегий, который соответствует его индивидуальным возможностям.

**Ключевые слова:** деятельность, готовность, профессиональная деятельность, готовность к профессиональной деятельности, копинг-стратегия.

*Tetiana Syrbu,*  
lecturer, English language department # 1,  
National University "Odessa Maritime Academy",  
8, Didrikhson Str., Odessa, Ukraine

### THEORETICAL BASES REGARDING THE PREPAREDNESS OF USING THE COPING STRATEGIES BY THE FUTURE MERCHANT MARINE NAVIGATION OFFICERS IN THEIR OCCUPATION

The article analyses specific pedagogical and psychological approaches to the phenomena of "preparedness" and "occupation". The concept of occupation and its component structure is presented. The purpose of occupation, its functions are specified and the conditions under which it is performed are set out. The author researches the problem of preparedness regarding occupation, in particular psychological preparedness regarding occupation which is a system of motivational, cognitive, emotional and conative components. In the system of preparedness by future merchant marine navigation officers for work motivational component will help to start using coping strategies at work, cognitive

component will provide appropriate solutions, emotional component will generate positive attitude to the use of coping strategies, and cognitive component will provide the ability to focus on the use of coping-strategies. The problem of preparedness of using coping strategies by the future merchant marine navigation officers in their occupation is a complex pedagogical problem which includes content-related and activity-related aspects. Content-related aspect combines theoretical, methodological and systematic knowledge of basic ship theory, ship handling, navigation, world ocean waterways, ecology and environmental protection, basics of safety, survival in emergencies, sea resources management, hydrography, aids to navigation, electronic security systems for ships, religious tolerance in multinational crews, celestial navigation, meteorology, oceanography, cargo transportation theory, maritime law, ship propulsion and electrical equipment, application of international conventions on board, practice of navigational watch, modern automated vessel traffic control systems, navigation safety, organization and regulatory system of ship security, organization and management of the crew, English for professional purposes, etc. The contents of the training program for future merchant marine navigation officers has a complex structure which specifies a variety of research objectives and pedagogical phenomena. To solve a teaching problem in the process of future merchant marine navigation officers training it is necessary to take into account a large number of academic disciplines designed as preparation for future work and introduce new methods and technologies such as the use of coping-strategies. Activity-related aspect combines the ability to use new technologies at work. In this case a student can choose an appropriate coping-strategy which corresponds to his individual abilities.

**Keywords:** activity, preparedness, occupation, occupation preparedness, coping-strategy

Рецензент: д. пед. н., проф. І. В. Бужина

Подано до редакції 20.06.2016

УДК: 378.937+378.126

**Світлана Станіславівна Єрмакова**  
доктор педагогічних наук, професор,  
кафедри філософії, політології, психології та права,  
Одеська державна академія будівництва та архітектури,  
вул. Дідріхсона, 4, м. Одеса, Україна

## КОНЦЕПЦІЯ КАЙДЗЕН: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

*Дослідження присвячене вивченню особливостей трансформаційних змін у суспільстві щодо професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих технічних навчальних закладах; уточненню стратегії впровадження освітнього аудиту в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців як однієї з граней концепції кайдзен.*

**Ключові слова:** вищий технічний навчальний заклад, професійна підготовка, філософія кайдзен, освітній аудит, ошадливе виробництво.

**Постановка проблеми.** Продуктивність системи освіти та якість навчання сьогодні є предметом багатьох дискусій та наукових досліджень, що є свідченням занепокоєння рівнем підготовки майбутніх фахівців у вищому технічному навчальному закладі, оскільки рівень їхньої фахової підготовки значною мірою визначає потенціал розвитку суспільства. Освітній аудит як різновид соціального аудиту є одним із механізмів контролю соціальної відповідальності вищого технічного навчального закладу, а отже, – і механізмом підвищення ефективності його функціонування. Так, система освітнього аудиту професійної підготовки є свого роду однією з граней філософії кайдзен [1], розвивальним напрямом сучасної педагогіки вищої школи, що розглядається нами як продуктивний спосіб оптимізації освітнього процесу у вищому техніч-

ному навчальному закладі та ошадливості використання його можливостей.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми підвищення якості освіти постійно знаходяться у центрі уваги наукової спільноти: проводяться конференції, «круглі столи», семінари, започатковано Інтернет-конференції, однак дієвість цих заходів залишається поки що низькою, оскільки немає виходу в практичну площину. Так, серед науковців, які піднімають проблеми освітнього аудиту, громадської експертизи освітньої діяльності, якості навчального процесу та його результатів, необхідно виділити А. Мелецинска, М. Джорджа, Г. Фідельмана, Т. Лукіну, О. Болотову, Н. Єфремову, С. Некрасова, Є. Хрикова, А. Беляєву, О. Парашук та ін. Проте цікаві і плідні роботи цих авторів засвідчують відсутність єдності